

Marcel Hájek, Charif Bahbouch

Muslimský pacient

principy diagnostiky, terapie a komunikace

*Kniha je věnována prof. MUDr. Karlu Novákovi, DrSc., FICS,
a také všem českým a slovenským lékařům, kteří bez náboženských
a rasových předsudků vykonávají praxi v zemích jiných kultur.*

Marcel Hájek, Charif Bahbouh

Muslimský pacient

principy diagnostiky, terapie a komunikace

Manuál o zásadách medicínského přístupu
pro české či slovenské lékaře a zdravotníky
praktikující v zemích islámu

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

MUSLIMSKÝ PACIENT principy diagnostiky, terapie a komunikace

Autoři:

MUDr. et (Th.)Bc. Marcel Hájek, Ph.D., FICS (ZZS PK a FZS ZČU v Plzni)
dr. Charif Bahbouh, CSc., Ph.D. (překladatel a tlumočnick v penzi, nakladatel)

Recenze:

prof. PhDr. Luboš Kropáček, CSc., MUDr. Semír Debs

Vydání odborné knihy schválila Vědecká redakce nakladatelství Grada Publishing, a.s.

© Grada Publishing, a.s., 2016

Cover Design © Grada Publishing, a.s., 2016

Fotografie na obálku dodali autoři.

© Obrázky 2, 3, 6 Pavel Botka

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, Praha 7

jako svou 6231. publikaci

Odpovědná redaktorka Mgr. Jitka Straková

Sazba a zlom Helena Mešková

Obrázky 1, 5, 7 dodali autoři.

Obrázek 4 překreslila Jana Nejtková.

Počet stran 200

1. vydání, Praha 2016

Vytiskla Tiskárna PROTISK, s.r.o., České Budějovice

Autoři a nakladatelství děkují společnosti:

Commeatus s.r.o. a jednatele Janu Čermákovi,

Genetika Plzeň, s.r.o., a majitele MUDr. Petru Lošanovi s manželkou Vendulou Lošanovou,

GLASIERT, s.r.o., a obchodnímu řediteli Mgr. Tomáši Zuckermannovi,

Kooperativa pojišťovna, a.s., Vienna Insurance Group,

a řediteli AG západní Čechy Arnoštu Bergmannovi,

MERKUR MARKT spol. s r.o. a paní Romaně Ripkové

a jednatele Liboru Javůrkovi,

Západočeské komunální služby a.s.

a řediteli Mgr. Pavlu Thurnwaldovi,

Zdravotnická záchranná služba Plzeňského kraje, příspěvková organizace,

a řediteli MUDr. Pavlu Hrdličkovi a náměstkům prim. MUDr. Janě Vidunové,

Ing. Vlastimilu Stehlíkovi a MUDr. Robinu Šínovi, MBA.

Autoři a nakladatelství dále děkují soukromé osobě panu MUDr. Abu Taha Ashrafovi.

Poděkování patří i paní Jaroslavě Bičovské za technickou pomoc při zpracování knihy.

Postupy a příklady v této knize, rovněž tak informace o lécích, jejich formách, dávkování a aplikaci jsou sestaveny s nejlepším vědomím autorů. Z jejich praktického uplatnění však pro autory ani pro nakladatelství nevyplývají žádné právní důsledky.

ISBN 978-80-271-9218-2 (ePub)

ISBN 978-80-271-9217-5 (pdf)

ISBN 978-80-247-5631-8 (print)

Západočeské komunální služby

Obsah

Úvod	9
1 Krátký vhled do islámu: stručná historie, prorok Muhammad a jeho cesta, pilíře islámu, Korán, současnost	11
1.1 Prorok Muhammad	12
1.2 Chalífát	14
1.3 Korán	16
1.4 Sunna	17
1.5 Pět pilířů islámu	18
1.6 Současnost	25
2 Pojetí zdraví a nemoci v muslimském světě	27
2.1 Zdraví a nemoc	27
2.2 Fyzický stav těla	29
2.3 Několik poznámek k vývoji zdravotnické péče a medicíny v islámu	30
3 Život v rodině: postavení muže a ženy, segregace, manželství, pokrevní příbuzenství	33
3.1 Život rodiny v islámu	33
3.1.1 Segregace pohlaví	34
3.2 Svatba	36
3.2.1 Sňatek s příslušníky jiné víry	37
3.3 Rozvod	38
4 Sexuální problematika v životě muslima: sexuální normy, menstruace, ženská obřízka, antikoncepce	39
4.1 Sexuální normy	39
4.2 Menstruace	40
4.3 Antikoncepce	41
4.4 Diagnostika a terapie u muslimské ženy	42
4.4.1 Vyšetření muslimské ženy lékařem-nemuslimem.	43
4.4.2 Vyšetření nedospělé muslimské dívky (chlapce).	45
4.4.3 Zákroky mimo vnitřní a vnější genitálie	45
4.4.4 Zákroky na vnitřních a vnějších genitáliích.	45

5	Období těhotenství, narození dítěte, mužská obřízka, kojení a odstavení dítěte a související zdravotnická problematika	49
5.1	Narození dítěte	49
5.1.1	Práva dítěte	49
5.1.2	Adopce	49
5.1.3	Zvyky při narození dítěte	50
5.2	Obřízka chlapce	51
5.3	Kojení a odstavení dítěte	54
5.3.1	Kojení	54
5.3.2	Odstavení dítěte	55
5.4	Dítě s handicapem	56
5.5	Iatrogenní abortus	58
6	Půsty (ramadán), lačnění při nemoci, postupy při zákazu perorálního příjmu, stravovací předpisy	61
6.1	Ramadán a půst	61
6.1.1	Význam půstu	61
6.1.2	Průběh půstu	62
6.2	Půst a zdraví	63
6.2.1	Užití perorální a parenterální medikace	64
6.3	Kojící matky a těhotné ženy v době půstu	67
6.4	Diabetes mellitus a půst o ramadánu	67
6.5	Invazivní výkony v době půstu	68
6.6	Primární lékařská péče v době půstu	69
6.7	Shrnutí problematiky půstu a ramadánu	69
6.8	Stravovací předpisy v islámu	71
7	Pout' do Mekky (hadždž) a zdravotnické aspekty s tím související	73
7.1	Rituální aspekty pouti	73
7.2	Nebezpečí slunečního záření a teplotní zdravotní rizika	74
7.3	Infekční zdravotní rizika	77
7.4	Konzultace lékařů před poutí do Mekky	78
8	Smrt a problematika umírání: nevléčitelná nemoc, sebevražda, eutanazie, pohřeb	81
8.1	Smrt a umírání	81
8.2	Asistovaná sebevražda, eugenika, pasivní a aktivní eutanazie	82
8.2.1	Asistovaná sebevražda	82

8.2.2	Eugenika	84
8.2.3	Eutanazie.	84
8.3	Problematika smrti a umírání v islámu.	88
8.3.1	Nevyléčitelné onemocnění u muslimského pacienta	88
8.3.2	Rituály při smrti.	89
9	Pitva a transplantace orgánů	91
9.1	Pitva	91
9.2	Transplantace orgánů	92
10	Muslimské země a zdravotní rizika s nimi spojená	93
Závěr		129
Slovník vhodných medicínských výrazů		131
	Výslovnost některých arabských hlásek, které se v češtině nevyskytují	131
	Slovník	134
Slovníček arabských encyklopedických hesel		155
Literatura		183
	Použitá literatura	183
	Doporučená literatura (pro českého a slovenského čtenáře)	185
O autorech		189
Rejstřík		191
Souhrn		197
Summary		199

Úvod

Publikace má sloužit k orientaci lékařů a středního zdravotnického personálu z České republiky a Slovenska praktikujícího v zemích islámu, aby při péči o muslimského pacienta nedocházelo k nedorozuměním, urážce jeho náboženského citění či dokonce k právním postihům zdravotníka. Islám je z velkých světových náboženství tím nejrizikovějším pro možné problémy zdravotníka jiného vyznání. Předpisy jsou striktní a provázejí muslima po celý život. I přes mnohé liberálnější přístupy při nemoci a ohrožení života muslima i při závěru jeho života je mnoho úskalí, která si zdravotník musí nutně uvědomit, a musí respektovat jisté jemu nevlastní přístupy. Situace českého či slovenského zdravotníka je o to komplikovanější, že v našich zemích je znalost islámu zcela mizivá a často se týká jen strachu z teroristických akcí extrémistů muslimského vyznání. Těchto muslimů je však v celosvětovém měřítku drtivá menšina a zdravotník je často konfrontován se zcela jiným přístupem muslimského okolí k němu, než jaká je jeho představa z domácích médií a zkreslených informací. Mnohá vyjádření a činy muslimských extrémistů islám často pokřivují a slova Svatého Koránu vykládají manipulativně, neorientují jinověrce správně ke kontaktu s muslimem, nesblížují, ale rozdělují.

Velmi důležitým faktorem při poskytování zdravotnické péče – a to nejen u muslimů – je přístup zdravotníka k pacientovi, navázání vztahu vzájemné důvěry a tolerance. V případě nevhodného primárního kontaktu je právě zvláště u muslimské populace důvěra rychle ztracena a další sebevhodnější a sofistikovaný diagnostický a terapeutický postup se stává zcela iluzorním. Pak již záleží jen na tom, ve které zemi se lékař či zdravotník nachází a praktikuje a jaký stupeň ve škále přístupu z druhé strany mu hrozí – od pouhé výše zmíněné nedůvěry, přes vysloveně nepříznivý až nepřátelský postoj pacienta a jeho rodiny, případně za přispění muslimských kleriků i jeho úplné odmítnutí, až po možné právní důsledky.

Publikace má tedy za úkol ozřejmit rovněž správné chápání muslimské víry a života muslima v rozsahu nutném pro regulérní zdravotnickou péči. K tomu slouží první kapitola se stručným vhladem do islámu a odborné teologické poznámky ke všem problémům a úskalím v jednotlivých kapitolách. Znalost základních atributů muslimské víry, zvyků a tradic je nezbytná nejen k tomu, aby lékař či zdravotník pracovali s pacientem-muslimem dle pravidel seriózního vztahu a tolerance, ale i k nutné orientaci v pohybu, komunikaci a kontaktech

v zemích islámu. V případě zaměstnání takového lékaře či zdravotníka v muslimské zemi či zemi s výraznou muslimskou populací je nutno o islámu vědět a znát mnohem více než při pouhé dovolené v letoviscích takových zemí.

K orientaci v textu slouží i slovníček arabských pojmů v islámu běžně užívaných, a to jak religionistických, tak i medicínských. V kapitole o obecných atributech islámu je publikace doplněna i několika vhodnými obrázky a na závěr knihy je zařazena použitá a zejména doporučená literatura, která je dostupná zejména na českém trhu a zájemci o hlubší nastudování problematiky umožní získat zevrubnější poznatky.

1 Krátký vhled do islámu: stručná historie, prorok Muhammad a jeho cesta, pilíře islámu, Korán, současnost

Islám je vedle judaismu a křesťanství třetím, tedy nejmladším mono-teistickým náboženstvím. Podle patriarchy, k němuž se tato trojice hlásí, patří do skupiny abrahámovských náboženství. Historický vznik islámu je spjat s působením proroka Muhammada v Arábii na počátku 7. sto-letí. Stěžejním počátkem je rok 622 našeho letopočtu a věrouka islámu je plně odvislá od promluv a učení Proroka. (Vznik judaismu se datuje od cca 12. století před našim letopočtem, vznik křesťanství do období života Ježíše Krista – asi roky 4–2 př. n. l. až 28–30 n. l.)

Termín **islám** znamená plně „odevzdání se“, je myšleno do rukou Božích. Islám je velmi přísně monoteistickou vírou, což je patrné z ce-lého následujícího textu. Jde o řád daný Bohem od stvoření světa. Víra islámu byla v náznacích rozvíjena již před působením Proroka, toto předislámské období se nazývá obdobím „džáhilije“, tj. nevědomosti. Prorok Muhammad je posledním a nejvyšším prorokem tohoto období a prvním a jediným prorokem islámu, je jeho dovršením. Předislámstí proroci a jiné biblické postavy, jež islám uznává a respektuje (Abraham, Izák, Jákob, Ismael, Gabriel, Josef, Ježíš Kristus a další), jsou shrnuti pod pojem **hanífové**. S jejich jmény se v muslimských textech setkáváme v jisté obměně (Abraham = Ibráhím, Ježíš = Ľsá apod.)

Bůh je 1 (jeden), tedy termín **Alláh** je označením Boha (iláh) a zna-mená přímo „al-iláh“ – „jeden Bůh“, se členem „al“ již nemůžeme mít množné číslo.

Sám Prorok vycházel ze svého židovského a křesťanského okolí, je-hož věrouku rámcově znal, a vytvořil z obou předchozích náboženství specifický konglomerát s vlastními tradicemi a písmem, za jeho života ještě nezaznamenaným. Vlivy judaismu a křesťanství (židé žili v Proro-kově době především na jihu Arabského poloostrova, křesťané přede-vším na severu, i když křesťané pobývali v hojném počtu i v Nadžránu u hranic dnešního Jemenu; jejich celkový počet, identita a rozptýlení na Arabském poloostrově před islámem jsou dodnes předmětem od-borných diskusí) jsou při četbě islámských svatých textů velmi dobře patrné, ovšem učení je natolik komplexně zpracované, že nelze říci, že by se jednalo o pouhý průnik obou velkých monoteistických systémů.

Nelze je nazvat **synkretismem** (pouhé sloučení dvou či více teologických systémů) ani **adopcionalismem** (vmezeření, připojení a podřízení jednoho teologického systému jinému, dominantnímu).

Stručnou historii islámu je tedy nutno vždy začít od života proroka Muhammada, od něhož se veškerá věrouka odvíjí.

1.1 Prorok Muhammad

Prorok Muhammad se narodil v Mekce asi roku 570, jde o shodu islamologů a muslimských teologů. Jeho jméno známe v mnoha obměnách (Mohamed, Muhamed, Mohamad, turecky Mehmet apod.). V jeho životě je přesně datovatelné pouze období od jeho odchodu z Mekky do Medíny v roce 622 až do jeho smrti v roce 632.

Rok 622 je také považován za počátek muslimského letopočtu, kalendář je lunární. Období 622–632 našeho letopočtu odpovídá tedy rokům 0–12 muslimského letopočtu a letům 4382–4392 židovského letopočtu dle hebrejského lunárně-solárního kalendáře. Za období zahájení jeho prorockých vizí a vystoupení se považuje jeho věk 40–43 let (610–613).

Po otci byl z rodu Hášimovců (dnes královský rod v Jordánsku) z kmene Kurajšovců. Od šesti let byl sirotek. Otec Abdalláh zemřel před Muhammadovým narozením, matka Ámina v jeho šesti letech. Vychováván byl svým strýcem Abú Tálíbem. Hášimovský rod je znázorněn ve schématu na obrázku 1.

Obr. 1 Hášimovský rod a pozice proroka Muhammada v něm

Muhammad byl v mládí obchodním cestujícím, vedl karavany své zaměstnavatelky **Chadídži** z Arabského poloostrova do Sýrie, Persie a bližšího okolí. V Sýrii se seznámil s monoteismem, převažovali zde židé nebo židokřesťané. Jeho zaměstnavatelka byla vdova a po čase pojala Muhammada za manžela. Z tohoto manželství měl Muhammad potomky – dva syny, kteří zemřeli ještě před dosažením dospělosti, a čtyři dcery – Zajnab, Ruqajju, Fátimu a Umm Kulthúm. Do historie se zapsala nejvýznamnější dcera Fátima, která se provdala za Muhammadova bratrance Alího bin Abí Táliba a zajistila přes syny Hasana a Husajna celý dnešní Muhammadův rozvětvený rod.

Muhammad byl negramotný. Negramotnost, tzv. „**ummi**“, je kleriky islámu zdůrazňována zejména proto, aby bylo patrné, že Muhammad nemohl číst ani opisovat židovské či křesťanské spisy a veškeré jeho učení bylo přímo zjeveno od Boha. Muhammad byl vyvolen jako „**nabí**“, tedy prorok, a jako „**rasúl**“, tedy posel Boží.

Důležitá data Muhammadova vývoje:

- asi 610–613 – počátky zjevení
- 613 – počátky hlásání zjevení od Boha
- 24. září 622 – se svými souvěrci z Mekky dorazil do Medíny (tzv. **hidžra**)
- do roku 628 – boje s mekkánskými Kurajšovci
- 629 – Mekka přijímá islám
- 6. června 632 – Muhammad umírá v Medíně

V Muhammadově okolí byl těmi, kdo ho následovali, přijat rozhodný monoteismus. Jeho nejvýmluvnějším vyjádřením je v Koránu súra 112, zvaná „upřímnost víry“. Zní: *Rci: „Oh Bůh je jedinečný, Bůh sám o sobě věčný. Neplodil a nebyl zplozen a není nikoho, kdo je mu roven.“*

Roku 619 umírá Muhammadova manželka Chadídža a jeho strýc Abú Tálíb. Ten byl k Muhammadově učení a vizím tolerantní, velká část obyvatel Mekky je však považovala za blouznění excentrického charizmatika. V čele Hášimovců pak stanul Abú Lahab, Muhammadův odpůrce. To donutilo Muhammada a celou muslimskou prvotní obec k odchodu z Mekky v létě 622. Tento rok je přelomový a je považován za počátek islámu (vše, co bylo po tomto datu, je v islámské literatuře označováno jako A.H. – Anno Hegirae, roku Hidžry). Muhammada a jeho družinu přijalo město Jathrib, později nazývané „město Prorokovo“, tedy Madínat an-Nabí, zkráceně dodnes Medína (al-Madína). Zde vznikla kompaktní muslimská obec, tzv. **umma**.

V Medíně byl Prorok obviněn rabíny z nesprávného chápání Tóry (pět knih Mojžíšových, základ učení judaismu), proto se vůči židům vymezuje. Zároveň nepřijímá od místních křesťanů dogmata o trojedinosti Boží a Ježíšově synovství Božím, vymezuje se tedy i vůči křesťanství. Centrem islámu se v Mekce stala **Ka'ba**, dnes centrum mekkánské mešity. Při modlitbě se první muslimové již obraceli tímto směrem. Směr modlitby k Mekce se nazývá **qibla** a nahrazuje tak židovský směr modlitby k Jeruzalému (tímto směrem se zpočátku modlili i muslimové, po přechodu do Medíny pak k Mekce). Mekku bylo ovšem nutno dobýt, s vyhnáním Abú Lahabem se Muhammad nesmířil. S mekkánskými Kurajšovci bojoval soustavně až do roku 628 V tento rok vykonal Muhammad po dohodě s vyčerpanými Kurajšovci pouť do Mekky (‘umra) a dohodl s nimi desetileté příměří. Cestou se ve městě Chajbaru smířil se židy a v Mekce i v Medíně s křesťany – příslušníci těchto náboženství mají v islámu výsadní postavení, nejsou považováni za nevěřící, nýbrž za lid knihy – **ahl al Kitáb**.

Roku 629 přijala Mekka islám, z Ka'by byly odstraněny pohanské modly a byla zasvěcena Bohu – Alláhovi. Muhammad se střídavě pohyboval mezi Mekkou a Medínou a činil proslovy o svých vizích a učení. Zemřel 6. června 632 v Medíně.

Muhammad měl celkem 10 manželek muslimek – krom zemřelé Chadídži byla jeho nejmilejší manželkou ‘Áiša, dcera Muhammadova vojevůdce a nejbližšího spolupracovníka Abú Bakra. Kromě nich pojal za své ještě tři konkubíny (konkubinát byl v tomto smyslu soužitím bez manželství) – šlo o dvě židovky a jednu koptskou křesťanku a Muhammad je pojal na důkaz smíření se židy a křesťany.

Kromě negramotnosti je Muhammadovým významným atributem ještě i to, že nekonal žádné zázraky (v křesťanství Ježíš ano, v židovství Mojžíš pouze s Boží pomocí a na Boží příkaz).

1.2 Chalífát

Po smrti Prorokově vznikla v muslimské obci potřeba vůdce – následovníka, chalífy, který by převzal Muhammadovu vůdčí roli. Prorokovo učení však již bylo považováno za uzavřené. Mezi muslimy došlo ke sporu – na mechanismus výběru následovníka byly dva názory:

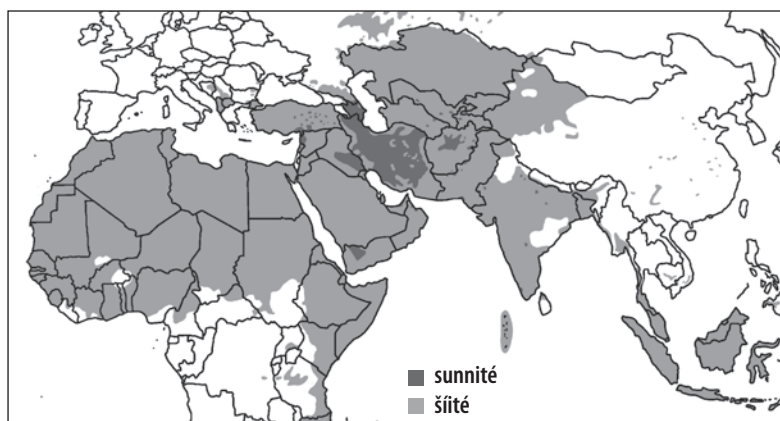
- Větší část měla za to, že by následovníkem měl být vážený Kurajšovec volený staršími obce – to bylo základem tradice. Nositelé tohoto

názoru se nazývali „lid tradice“ – ahl as-sunna. Dnes je známe pod názvem **sunnité** a v teritoriu islámu je jich velká většina. Jde o celou severní „saharskou“ Afriku, většinu západní Afriky, Eritreu, část Etiopie, Keni a Tanzanie, Somálsko, jih Balkánského poloostrova, většinu území Turecka, Sýrie, Jordánsko, Palestinu, Saúdskou Arábii, SAE, Omán, část Iráku a Jemenu, většinu Afghánistánu, Pákistán, Bangladéš, část Indie, západ Číny, všechny stredoasijské republiky, jih Barmy, Malajsii, Singapur a Indonésii a rovněž o muslimské enklávy Ruské federace.

- Část muslimů měla za to, že následovníkem musí být příbuzný z Muhammadova rodu, tedy že mechanismem výběru nemá být volba, nýbrž princip dynastie. Vhodným adeptem byl na prvním místě Alí bin Abí Tálíb, který byl jednak Muhammadovým bratrancem, jednak jeho zetěm. Jeho příznivci se nazývali „strana Alího“ – ší‘at Alí. Dnes je známe pod názvem **šíité**, většinově se nacházejí v Íránu a Ázerbájdžánu, velká menšina je v Iráku, další menšiny jsou v Afghánistánu, Jemenu, Bahrajnu, na východě Turecka a v Libanonu.

Na obrázku 2 je znázorněno rozšíření sunnitů a šíitů v dnešním světě.

Nositelé druhého názoru ihned nevítežili a prvním chalífou byl zvolen jeden z Muhammadových tchánů a spolupracovníků, otec ‘Áišy Abú Bakr. Chalífáty jednotné muslimské komunity byly čtyři a až napočtvrté byl jmenován šíity prosazovaný mladý Alí bin Abí Tálíb. Pořadí chalífátů je následující:

Obr. 2 Mapa rozšíření sunnitů a šíitů v dnešním světě

- 632–634 – Abú Bakr (zakladatel tradice – sunny)
- 634– 644 – Umar Ibn al-Chattáb (vojevůdce – dobyl Egypt, Palestinu, Sýrii, Irák a Persii; v jeho době počala značná hegemonie islámu)
- 644–656 – Uthmán Ibn Affán (upřednostňoval duchovní záležitosti, za něho byl redigován kanonický text Koránu)
- 656– 661 – Alí bin Abí Tálib (jehož šiité prosazovali již od počátku)

Výše uvedené čtyři velké chalífy uznávají dodnes pouze sunnité, pro většinu šiitů jsou první tři chalífové uzurpátoři. Po smrti posledního z nich došlo k dovršení rozkolu muslimů roku 680 zavražděním pátého, již jen šiity uznaného vůdce – imáma Alího, syna al Husajna, sunnity u Karbalá (Karbalá se nachází na jihozápadě Iráku, dodnes je centrem šiitských tryznových slavností na počest Husajnovy mučednické smrti). Od této doby není islám náboženstvím s jedním vůdcem, nýbrž jednotlivé státy a obce mají samostatnou hlavu komunity, někde ústřední autorita není.

1.3 Korán

Slovo „**korán**“ má význam „přednes zjevení“. Jde o přímé slovo Boží, nestvořené, existující od věčnosti. Kniha původní – **umm al-Kitáb** – je dle tradice u Boha, v arabské podobě byla Bohem zjevena Prorokovi prostřednictvím Džibrilovým (archanděla Gabriela).

Text Koránu obsahuje 77 934 slov, 114 súr (kapitol), 6204–6236 veršů; nejdelší je 2. súra „Kráva“ (286 veršů) a nejkratší je 108. súra „Hojnost“ – „al-Kautar“ (3 verše).

Za chalífy Uthmána byl redakcí Koránu pověřen učenec Zajd Ibn Thábit. Jeho komise pro Písmo svaté pracovala v letech 651–656 v Medíně.

Korán se vyskytuje ve dvou uspořádáních: První je kanonické, tedy uznané pro bohoslužebné čtení, a sóry jsou v něm řazeny od nejdelší po nejkratší. Problém je, že nemají chronologii. Druhý způsob je řazení určené pro teologické studium – sóry jsou řazeny chronologicky tak, jak byly Prorokem vyřčeny. Kanonické znění se nazývá „slavné čtení“ – **Qirá'a mašhúra**.

Celkem 113 súr začíná takzvanou basmalou – uvozujícími slovy „*Ve jménu Boha milosrdného, slitovného...*“, tedy „*Bismi lláhi r-rahmání r-rahím...*“. Pouze 9. súra at-Tawba (Pokání) tuto úvodní formuli nemá.

V obou řazeních je na počátku (tedy i před nejdelší sůrou „Kráva“) vždy 1. sůra „Fátiha“, tzv. „otevíratelka knihy“, která je vyjádřením úcty a pokory k Bohu. Zní:

*Ve jménu Boha milosrdného, slitovného
Chvála Bohu, Pánu lidstva veškerého, milosrdnému, slitovnému, vládci
dne soudného
Tebe uctíváme a Tebe o pomoc žádáme,
Veď nás cestou přímou,
Stezkou těch, jež zahrnuls milostí Svou,
Ne těch, na něž jsi rozhněván, ani těch, kdo v bludu jsou.*

Poznámka: Jak je uvedeno výše, světová orientalistika a islamistika řadí sůry chronologicky. V zásadě jde o čtyři oddíly sůr: první mekkánské období, druhé mekkánské období, medínské období, třetí mekkánské období. V Československu takto Korán výtečně přeložil do češtiny dr. Ivan Hrbek, překlad byl dokončen roku 1972 (v zahraničí Korán přeložili např. do němčiny F. Schwally a Th. Noeldeke roku 1909 a do francouzštiny R. Blanchere v roce 1949).

Pozor! Překlady z arabštiny by se neměly jmenovat Korán, neboť dle tradice žádný překlad není přesnými Muhammadovými slovy, ale je pouhou interpretací. Upřednostňují se názvy jako „Meanings of Qurān“ nebo „Words of Qurān“.

1.4 Sunna

Sunna je islámská tradice, již uznávají pouze sunnité. Sunna je souborem závazných naučení a norem. Termín znamená „zvyklost, obvyklý způsob jednání“. Protiklad k sunně je nevhodné novátorství – **bidʿa**. Základním prvkem sunny je **al hadíth aš-šaríf**. Hadíth (také hadís) je zprávou o činech a výrocích proroka Muhammada.

Hadíthy zapisovali tradenti, ti výroky opakovali tak, jak je vždy slyšeli od předchozího tradenta. Prvními byli **as-sahába** – Muhammadovi současníci, dalšími pak **tábíʿún** – následovníci, poté **tábíʿú at-tábíʿín** – následovníci následovníků, atd.

Dnes je uznáváno šest sbírek autorů Sunny (psané verze), těchto šest sbírek se souborně nazývá **al-kutub al-sitta**. Nejznámější a nejuzívanější jsou dvě sbírky:

- „Správná kniha“, sesbíraná učencem Abú al-Husajnem Muslimem bin al-Hadždžádžem (zemřel v roce 875), známá jako „Muslimova sbírka“
- „Správná sbírka“, sepsaná učencem Abú Abdalláhem bin Ismá‘ílem al-Buchárím (zemřel v roce 870), známá jako „Buchářího sbírka“

Jak uvádíme výše, šíité Sunnu neuznávají, mají vlastní tradici i vlastní výklad Koránu, který je tak jediným svatým spisem. Základním prvkem jejich tradice je tzv. **chabar**, tedy pouze to podání, které se opírá o výroky čtvrtého chalífy Alího bin Abí Táliba nebo jeho potomků – imámů.

1.5 Pět pilířů islámu

Pět pilířů islámu – **arkán ad-dín** – zahrnuje pět základních povinností každého muslima vůči Bohu. Bohem určený řád člení islámští klerikové a právníci podobně, jako je tomu v judaismu a křesťanství, na vztah člověka k Bohu – **‘ibádát** a vztah člověka k člověku – **mu‘ámalát**.

Pilíře islámu sestávají ze šahády, salátu, zakátu, sawmu a hadždže. K nim je možno přiřadit dvě přídatné povinnosti – taháru a džihád.

Šaháda (svědectví, dosvědčení) – Šaháda je v zásadě vyznáním víry. Toto vyznání víry zašeptá otec do ouška narozenému chlapečkovi a syn umírajícímu otci. Toto vyznání musí pronést konvertita k islámu před dvěma hodnověrnými svědky dvakrát, o čemž je pořízen zápis. Pouze tímto krokem se člověk stává muslimem! Šaháda zní: „*Vyznávám, že není boha kromě Boha a Muhammad je posel Boží.*“ Tedy: „*Ašhadu an lá iláha illá Lláh wa Muhammadan rasúlu Lláh.*“

Salát (modlitba) – Od Boha nelze v islámu vyprosit nic jiného než správné vedení po správné cestě. Salát je závazný jako podstata vztahu člověka k Bohu (‘ibádát) pro každého dospělého (báligh) a duševně zdravého člověka (‘áqil). Koná se ve stavu rituální čistoty (viz dále přídatnou povinnost taháru) pětkrát denně na koberečku **sadždžáda** nebo na čistém místě za dodržení správného směru modlitby k Mekce – **istiqbál al-qibla**. Časy modlitby jsou:

- úsvit
- poledne
- odpoledne
- při západu slunce
- po západu slunce

Při modlitbě je dodržována rovněž určitá pohybová skladba (obr. 3). Modlíci nejprve stojí ve směru qibla a pronese slova *Alláhu akbar – Bůh je převeliký*. Tím se dostává do stavu zasvěcení – **ihrám**. Pak již nesmí být nikým rušen (zvláště se odsuzuje fotografovat zepředu modlíciho se muslima). Následuje sklonění s rukama na stehnech u kolen, poté padnutí na tvář v kleku – **sudžúd** neboli prostrace. Potom následuje klek se sedem na patách s rukama na stehnech, pak druhý sudžúd. Těchto šest pohybových prvků se nazývá **rakʿ**, každý muslim může udělat počet rakʿ dle předchozího úmyslu – **níja**, ovlivněného jeho dosavadními skutky, hříchy, potřebami apod. Rovněž různé časy modlitby mají předepsaný minimální počet rakʿ. Po ukončení rakʿ následuje otočení hlavy vpravo a pak vlevo k modlícímu se bratru s pozdravením pokoje.

Ve stavu zasvěcení – **ihrámu** – nelze salát přerušit či jinak se vytrhovat ze soustředění, pak modlitba ztrácí platnost. V zásadě modlitba sestává ze čtyř částí:

- pronesení slov Alláhu akbar – vstup do zasvěcení, **ihrámu**
- Fátíha – otevíratelka knihy (viz výše)
- recitace z Koránu
- pozdravení míru a pokoje

Pozdravení po uzavření všech rakʿ zní: „*Mír s vámi a milosrdenství Boží*“, tedy: *As-salámu alajkum wa – rahmatu lláh*.“

Páteční polední modlitba – **salát al-džumʿa** – je specifická tím, že po prvních dvou rakʿách vystoupí duchovní (**chatíb**) na minbar v mešitě a pronese **chutbu** – bohoslužebné kázání. K oznámení modlitebního času je určen správce mešity – **muezzin**, který vystoupí na minaret (dnes zpívá zpravidla přes mikrofon do ozvučovacího zařízení na minaretu) a pronese zvláštními tóninami tzv. **adhán**. Je možno jej běžně slyšet v modlitební časy při pobytu v zemích islámu. Adhán zní (včetně počtu, kolikrát se opakuje každý verš):

Alláhu akbar (Bůh je převeliký) – 4×

Ašhadu an lá iláha illá Lláh (vyznávám, že není boha kromě Boha) – 2×

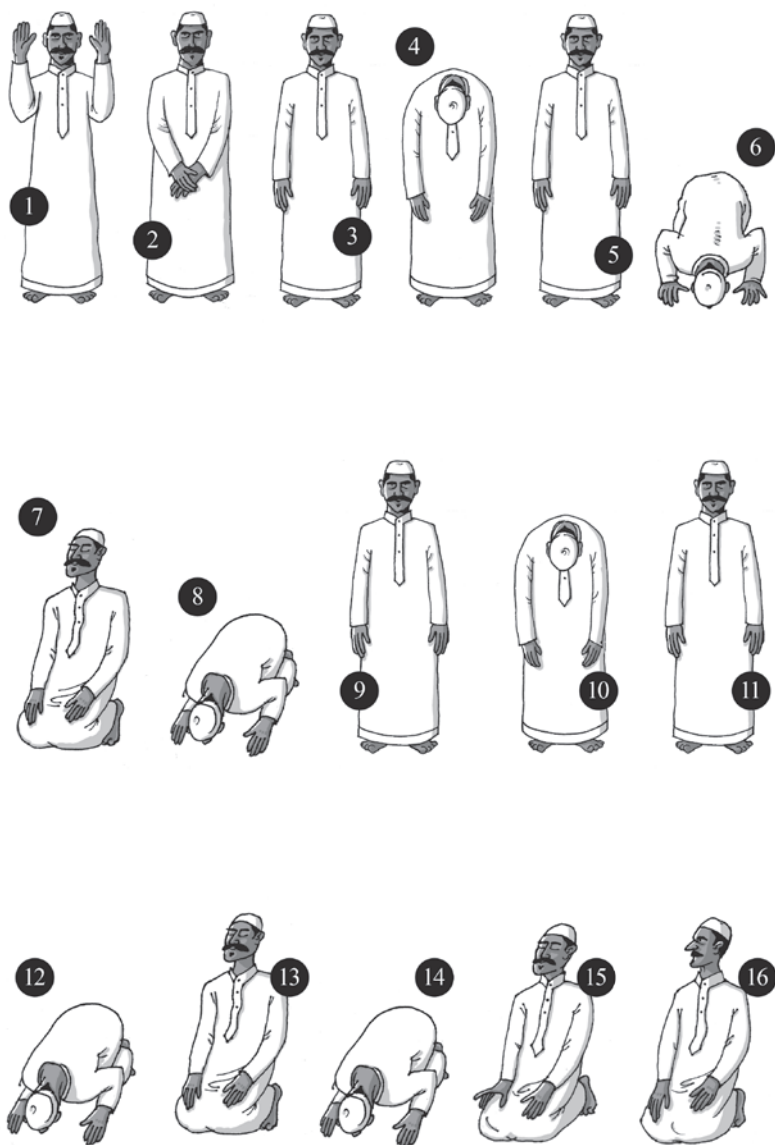
Ašhadu anna Muhammadan rasúlu Lláh (vyznávám, že Muhammad je posel Boží) – 2×

Hajja ala s – salát (Vzhůru k modlitbě) – 2×

Hajja ala l – faláh (Vzhůru k dobrému činu) – 2×

Alláhu akbar (Bůh je převeliký) – 2×

Lá iláha illá Lláh (není boha kromě Boha) – 1×

Obr. 3 Pohybová skladba raky při salátu